

Світлична О.С.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ОПОДАТУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Страхування життя – це важлива галузь страхового ринку, яка забезпечує значну частину довгострокових інвестицій в національну економіку та сприяє підвищенню її конкурентоспроможності. Однак, страхування життя в Україні не розвинене і складає найменшу частину ринку страхових послуг. У 2014 році на ринку страхування життя зберігалася негативна тенденція розвитку, а саме: кількість страхових компаній, які займаються страхуванням життя скоротилась на чотири; відбулося скорочення надходження страхових платежів при збільшенні обсягу страхових виплат (за 9 місяців 2014 р. валові страхові премії зі страхування життя скоротилися на 12% порівняно з аналогічним періодом 2013 р., а рівень страхових виплат зріс на 0,6 пп.); зменшилась кількість застрахованих осіб (протягом 9 місяців 2014 р. застраховано 717318 фізичних осіб, що на 46,3% або на 618021 осіб менше проти відповідного періоду 2013 р.) [1].

В цілому за перше півріччя 2014 року діяльність компаній зі страхування життя призвела до зростання негативного результату від основної діяльності на 32%, до (-) 0,3 млрд. грн., зростання позитивного результату від фінансових операцій на 30%, до 0,3 млрд. грн., зростанню позитивного результату від іншої діяльності більш ніж в 35 разів, до 0,2 млрд. грн. (останнє імовірно відбулося за рахунок позитивного результату від перерахунку іноземної валюти порівняно з її балансовою вартістю), що і дозволило отримати чистий прибуток від надання послуг страхування життя в розмірі 0,2 млрд. грн, що майже в 2,35 рази більше в порівнянні з аналогічним результатом минулого року [2].

Серед основних факторів, які впливають на таке положення є: зниження доходів громадян, низький попит на цей вид страхових послуг, неврегульованість питань забезпечення фінансової стійкості страховиків, недовіра населення до страховиків, зниження обсягів споживчого кредитування з боку банків, а отже і зниження надходження премій за договорами страхування життя позичальників споживчих кредитів, а також діюча система оподаткування.

Слід зазначити, що весь період розвитку вітчизняного ринку страхових послуг, починаючи з 1991 р. (коли було прийнято перший законодавчий акт України «Про систему оподаткування»), характеризувався пошуком оптимального механізму оподаткування страховиків податком на прибуток.

З моменту прийняття 22 травня 1997 р. Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» страхові операції було віднесено до операцій особливого виду, які підпадають під специфічний порядок оподаткування, при цьому оподаткування страховиків, що здійснюють загальне (ризикове) страхування, та тих, що здійснюють страхування життя різнилося.

Слід зазначити, що оподаткування за ставкою 3 % від страхових платежів має свої переваги та недоліки. До переваг можна віднести прозорість та простоту при здійсненні контролю. Однак, оскільки страхуванню властивий вірогідний характер відносин, то страхова компанія має змогу визначити фінансовий результат тільки після завершення терміну дії договору страхування. Окрім того, за такої системи оподаткування, якщо страхова організація протягом звітного періоду не отримує страхових платежів, то вона не сплачує податок на доход від страхової діяльності, але може мати витрати зі страхової діяльності, які не враховуються у наступних періодах, як це здійснюється по інших видах діяльності.

Цей механізм діяв до прийняття Податкового кодексу України (далі - ПКУ), який набрав чинності з 1 січня 2011 року, який вніс зміни в оподаткування прибутку страховика [3]. Згідно з ним, починаючи з 1 січня 2012 року, прибуток страхових організацій оподатковувався на загальних засадах, як в усіх інших суб'єктах господарювання. Ставка податку є також загальна для

всіх видів діяльності як страховика, так і інших платників податку з її поступовим зменшенням з 23% до 16% (з 1 січня 2014 року і надалі). Але для страховиків, що здійснюють страхування життя, передбачені пільги. Вони, як і раніше, не сплачували податок на прибуток від страхової діяльності з довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення. При цьому обов'язковим є виконання вимог цих договорів, тобто закінчення строку дії договору, дожиття застрахованої особи до певного віку, або її смерть чи набуття інвалідності певної групи.

У 2013 році загальний обсяг податків, сплачених страховиками, становив 1,8 млрд. грн., в 2014 році - очікується на рівні 1 млрд. грн. Ще в 2013-му році повідомлялося, що 49% страховиків (220 СК з 448) формує 99% податкових надходжень до бюджету. Більше 20% сплачених податків доводилося на 6 компаній - тільки 0,5% від загальної кількості учасників страхового ринку [4]. Це свідчить про тінізацію страхового ринку країни.

З 1 січня 2015 року оподаткування страхової діяльності в Україні здійснюється шляхом справляння податку на прибуток у розмірі 18% і податку на дохід у розмірі 3% за договорами страхування від об'єкта оподаткування. Отже, замість існуючої системи введено подвійне оподаткування. За оцінками, наслідком цього буде погіршення фінансового стану страховиків, оскільки компанії будуть змушені платити податок незалежно від фінансового результату діяльності, необхідність щорічного внесення акціонерами коштів для виконання вимог щодо платоспроможності, погіршення якості страхових послуг, а також відтік іноземного капіталу з України. Страховики вважають, що введення даної системи оподаткування для страхових компаній є несправедливою і дискримінаційною політикою, оскільки інші фінансові установи будуть платити тільки один податок. Це створює нерівні умови для діяльності та залучення інвестицій різними фінансовими установами (банки, страховики, КУА тощо) [4].

Закон зберігає нульове оподаткування податком на прибуток за договорами довгострокового страхування життя, договорами страхування у межах

недержавного пенсійного забезпечення, в тому числі договорами страхування додаткової пенсії, і вводить нульове оподаткування за договорами добровільного медичного страхування. Крім того, вводиться договір страхування додаткової пенсії, який передбачає обов'язок страховика здійснювати страхову виплату у вигляді анuitету при досягненні застрахованою особою пенсійного віку, який не може бути нижче певного для загальнообов'язкового державного пенсійного страхування більш ніж на 10 років.

Слід відмітити, що доходи, отримані за договорами довгострокового страхування життя (у тому числі страхування довічних пенсій) підлягають оподаткуванню. Податковим агентом при цьому є страховик-резидент, який нараховує, утримує та перераховує до бюджету податок під час проведення страхової виплати фізичній особі. При цьому оподатковуються 60 % суми одноразової страхової виплати за договором довгострокового страхування життя у разі досягнення застрахованою особою певного віку, обумовленого у такому страховому договорі, чи її доживання до закінчення строку такого договору. Якщо вигодонабувач є страхувальником за договором, оподаткуванню підлягає величина перевищення страхової виплати над сумою внесених страхових платежів за правилами оподаткування доходів від розміщення коштів на депозитних рахунках. Ставка податку становить 15 відсотків бази оподаткування, але якщо база оподаткування в календарному місяці перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, до суми такого перевищення застосовується ставка 20 відсотків.

У випадку смерті застрахованої особи за договорами страхування життя, страхову виплату отримують спадкоємці або вигодо набувачі. В цьому випадку оподаткування залежить від ступеня споріднення спадкоємця чи вигодонабувача та застрахованої особи, яка померла, а саме: якщо вигодонабувачем є член сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення, то така страхова виплата не оподатковується (п.174.2.1 ПКУ); якщо страхова виплата отримана від спадкодавця-нерезидента або якщо страхова виплата успадковується спадкоємцем-нерезидентом, то в такому разі застосовуються

ставки 15 (20) % (п. 174.2.3 ПКУ); вартість будь-якого об'єкта спадщини, що успадковується спадкоємцями, які не є членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення оподатковується за ставкою 5% (п.174.2.2 ПКУ) [3].

Значною вадою податкового законодавства є те, що суми внесків, нараховані за договорами довгострокового страхування життя або недержавного пенсійного страхування, які роботодавець сплачує за найманих працівників, є базою для нарахування та утримання єдиного соціального внеску [5].

Отже, для того щоб податкова система забезпечувала формування доходної частини бюджету, а також стимулювала і регулювала фінансово-господарську діяльність страхових організацій зі страхування життя, необхідно забезпечити стабільність податкового законодавства, економічне обґрунтування змін до нього, усунення надмірного оподаткування, зокрема усунення нарахування єдиного соціального внеску за договорами страхування життя.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nfp.gov.ua>.
2. Страховой рынок Украины по итогам I полугодия 2014 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analytical-articles/13694>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
4. Перевод страховщиков Украины на смешанную систему налогообложения с января 2015 года — это дискриминация страхового рынка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/15/01/21/32033>.
5. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.